

ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА КРИПТОВАЛЮТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

В. С. Віндіктова

Анотація. У статті аналізуються різні підходи до визначення обліково-економічної природи криптовалюти як специфічної форми електронних грошей, розглядаються особливості її функціонування та облікового відображення у контексті сучасної економіки. Досліджено інформаційне та нормативно-правове забезпечення фінансового обліку електронних грошей, зокрема криптовалюти. Шляхом систематизації опублікованих матеріалів щодо функціонування електронних грошей виявлені ключові проблеми теоретичного та практичного характеру, які виникають при обліку операцій з урахуванням наявності та обігу криптовалюти. Це дослідження є важливим для розробки комплексної обліково-інформаційної системи, спрямованої на покращення функціонування криптовалюти в Україні.

Ключові слова: грошові ресурси, електронні гроші, криптовалюта, Біткоїн, фінансовий облік електронних грошей.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Через активну цифровізацію в банківському секторі та все більшу популярність криптовалют виникає необхідність адаптації банківських систем до обліку цих цифрових активів. Це ставить перед собою завдання розробки ефективних методів обліку криптовалют, забезпечення безпеки та конфіденційності, а також підвищення цифрової грамотності в банківській сфері.

Це вимагає розробки нових наукових та практичних підходів. Спеціалізовані системи обліку, вдосконалення заходів безпеки, освітні програми для фахівців і вирішення завдань у відповідності із стратегією національної безпеки – це ключові напрямки вирішення цієї проблеми в контексті розвитку цифрового банкінгу та криптовалют.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Значний внесок у розвиток теоретичного та практичного складника аналізу обліку криптовалюти зробили Р. Ф. Бруханський, В. В. Ликова, І. В. Спільник та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Протягом останніх років помічено наближення до формування суспільства, в якому безготівкові транзакції з використанням цифрових валют отримують широкий розповсюдження. Ретельного дослідження потребує фінансовий облік криптовалюти в Україні в умовах глобалізації та цифровізації. Це і зумовило вибір та підтверджує актуальність теми статті.

Мета статті полягає в розгляді аспектів обліку криптовалюти задля визначення оптимальних підходів та стандартів забезпечення ефективного фінансового ведення операцій із цифровими активами.

Виклад основного матеріалу. В епоху стрімкого технологічного розвитку й глобалізації фінансових ринків криптовалюта зайняла своє визначне місце серед інноваційних фінансових інструментів. Цей електронний актив, вперше представлений більше десятиліття тому, швидко здобув популярність завдяки своїй децентралізованій природі та обіцянці змінити традиційний фінансовий ландшафт.

Проте разом зі зростанням популярності криптовалют приходять виклики й ризики, які ставлять під питання необхідність регулювання та обліку. Впровадження ефективних механізмів контролю є необхідністю для забезпечення фінансової стабільності та захисту інвесторів. Однак, розуміючи значимість інновацій у цьому секторі, важливо знайти баланс між регулюванням та збереженням пружності для розвитку технологій.

Різні уряди держав вже готуються або впроваджують централізовані електронні гроші (e-money), розглядані як перспективний інструмент у валютно-грошовій системі. Паралельно децентралізована криптовалюта, що деякими авторами розглядається як важливий фінансовий інструмент, отримує все більше визнання у всіх галузях економіки.

У сучасній науковій і фаховій спільноті тривають обговорення щодо визначення сутності криптовалюти. Деякі вчені розглядають криптовалюту як віртуальну валюту, платіжний інструмент, інноваційну мережу платежів, платіжну систему, транзакційний протокол, новий вид грошей, або грошовий сурогат. Водночас існують погляди, які відмовляються визнавати її як гроші, а розглядають як віртуальний товар, нематеріальний актив або фінансовий цифровий актив [1; 2; 3].

У умовах глобалізації та розвитку світових торгових систем виникають обговорення стосовно криптовалюти, її значення та придатності для розрахунків. Варто зазначити, що криптовалюта не є грошима чи їх еквівалентом, оскільки більшість країн не визнають її такими. Для кращого розуміння можна порівняти розрахунок криптовалютою з бартером та включити його до складу нематеріальних активів.

Термін «криптовалюта» має кілька назв у різних країнах, залежно від того, як її сутність інтерпретується. Наприклад, комісія з цінних паперів і бірж США згадує її як «цифрові активи», в департаменті Великої Британії вона визначається як «криптоактиви», а в законодавстві України називається «віртуальні активи» [4; 5]. З технічного погляду, криптовалюта працює на основі принципів блокчейну – повністю віртуальної бази даних, яку побудовано як єдиний ланцюг. З кожною новою операцією ланцюг стає довшим, а дані про всі транзакції зберігаються у вигляді архіву. Кожен блок містить хеш попереднього блоку, відмітку часу операції та безпосередньо дані транзакції.

У блокчейн-системі віртуальні гроші мають перевагу перед реальними, оскільки операції відбуваються без посередників, як банки чи інші фінансові установи. Власник віртуальних грошей уникає комісій та не піддається впливу рівнів інфляції та девальвації в країні. До найбільш розповсюджених криптовалют належать (у порядку зниження вартості): Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH), Bitcoin Cash (BCH), Ripple (XRP), Tether (USDT), Bitcoin SV (BSV), Binance Coin (BNB), Litecoin (LTC), EOS, Dash (DASH) [5].

Криптовалюта, визначена як альтернативна цифрова валюта, набуває великого значення в контексті формування безготівкового суспільства. Серед низки криптовалют перша і наразі найважливіша – біткоїн, – виникла як результат створення децентралізованої електронної касової системи. Ця система використовує однорангову розподілену мережу для запобігання подвійного використання коштів.

Основною відмінністю криптовалют від централізованих цифрових валют та банківських систем є їх децентралізований характер. Вони являють собою цифрові засоби платежу, що використовують код та криптографію для ведення записів про транзакції у мережі рівноправних анонімних користувачів. Важливою особливістю криптовалюти є можливість здійснювати прямі платежі між сторонами операцій без посередництва фінансових установ або інших посередників, що пришвидшує процес операції та забезпечує конфіденційність.

Однак разом із розвитком економіки та цифрових технологій виникає потреба у більш гнучких і багатофункціональних інструментах, які виходять за межі криптовалют. Так виникає поняття криптоактивів, яке включає токенизовані активи, оснащені концепцією розумного контракту (Smart-contract). Важливо зазначити, що криптовалюта є лише одним видом криптоактивів, що використовуються у блокчейн-технології. Використання криптоактивів сприяє прискоренню платежів, полегшує доступ до фінансових ресурсів та розширює можливості для бізнесу [6;7].

У грудні 2020 року Верховна Рада схвалила новий **законопроект про віртуальні активи** (так званий «закон про біткоїн»), який передбачав законодавче врегулювання ринку таких активів. Наразі цей законопроект ще не вступив у дію, а тому сьогодні в Україні відсутній єдиний акт, який регулює криптоіндустрію. Законопроектом встановлено особливості оподаткування доходів та прибутків від операцій з віртуальними активами. Зокрема, законопроект зобов'язує юридичних та фізичних осіб вести окремий облік операцій, які вони провадять з віртуальними активами. Для фізичних осіб ставка оподаткування операцій з криптоактивами становитиме 18 % податку на доходи фізичних осіб, а також 1,5 % військового збору (разом 19,5 %). Базою оподаткування планують зробити фінансовий результат, зменшений на вартість криптоактивів [8].

Важливим моментом є те, що в рішеннях чітко встановлюється, що обіг криптовалют в Україні – законний та не заборонений, оскільки це визначає загальний підхід держави до регулювання обігу криптовалют. Ухвалення цього документу є останнім кроком на шляху до легалізації криптовалют в Україні.

Наразі в бухгалтерському обліку електронних грошей підприємств і організацій використовується рахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті», згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку. Є різні погляди на облік електронних грошей у бухгалтерському обліку, проте вважається доцільним використовувати рахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» [9].

Згадана стаття також стосується криптовалюти, яка є особливим видом електронних грошей. Криптовалюта є цифровим платіжним засобом, курс якої визначається лише попитом та пропозицією. Цей вид електронних грошей не регулюється державними системами і відрізняється децентралізацією. Найбільш популярною криптовалютою у світі та в Україні є Bitcoin, який відзначається значною динамікою обсягів купівлі в Україні протягом 2013–2017 рр. [10].

Українське законодавство ставить криптовалюту у категорію грошового сурогату, який не має реального забезпечення та не контролюється державними органами влади жодної країни. За даними Листа Національного банку України від 08.12.2014 р. № 29-208/7288, операції з криптовалютою належать до операцій з торгівлі іноземною валютою [11].

Важливо зазначити, що фінансовий облік криптовалюти в Україні практично невивчений, а правила оподаткування застосовуються загальні. Так, дохід фізичної особи, отриманий у вигляді криптовалюти, підлягає оподаткуванню за стандартною ставкою 18 %. Питання оподаткування податком на додану вартість залишається спірним, оскільки криптовалюта не визначена як товар на законодавчому рівні.

Таблиця 1

Відображення електронних грошей в бухгалтерському обліку

№ з/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
1	Поповнення коштів на платіжну або мобільну смарт-карту (електронний гаманець або електронний чек) з поточного рахунку в національній валюті	335	311	3 500
2	Комісія за поповнення платіжної картки	92	333	8
3	Розрахунок за сировину за допомогою електронного гаманця або електронного чека, з використанням платіжної картки відповідальною особою	372	335	1 200
4	До первісної вартості придбаної електронними грошима сировини включається вартість без ПДВ	281	372	1 000
5	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	372	200
6	Якщо витрати, які здійснювалися відповідальною особою, не були затверджені (відсутні або неправильно оформлені документи), то ця особа самостійно поповнює смарт-картку	335	372	1 200
7	Оплата комісії за використання електронних грошей	92	335	5
8	Виплата електронних коштів шляхом перерахування залишку на поточний рахунок	311	335	1 950

Джерело: сформовано автором на основі [12, с. 82]

Надзвичайно важливою подією, яка варта нашої уваги, є включення Біткоїну до статутного капіталу підприємства. Відповідно до положень ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», компанія має право внести до свого статутного капіталу не лише гроші та цінні папери, але й майнові чи інші відчужувані права, які мають грошову оцінку. Отже, можна розглядати Біткоїн-гаманець як необоротний матеріальний актив, який може бути внесений до балансу підприємства. Заздалегідь залучаючи оцінювача, що визначає вартість Біткоїну на підставі останніх даних криптовалютних бірж, можна правильно визначити його реальну вартість. Для коректного відображення Біткоїн-гаманця як нематеріального активу рекомендується використовувати рахунок 127 «Інші нематеріальні активи». Подроблиці з фінансового обліку операцій з криптовалютою представлені в табл. 2, яка детально описує відображення цих операцій.

Відображення операцій з криптовалютою в бухгалтерському обліку

№ з/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
1	Відображення заборгованості учасника (засновника) за внесками до статутного капіталу	46	40	175 000
2	Відображення внеску до статутного капіталу у вигляді нематеріального активу Біткоїн-гаманця	127	46	175 000
3	Відображення у фінансовому обліку вироблену криптовалюту з використанням власних технічних та інформаційних засобів	425	127	2 000
4	Поповнення коштів на платіжну або мобільну смарт-карту (електронний гаманець або електронний чек) з поточного рахунку в національній валюті	336	311	90 000
5	Оплата комісії за використання електронних грошей	92	333	5 000
6	Розрахунок за сировину за допомогою електронного гаманця або електронного чека, з використанням платіжної картки відповідальною особою	372	336	30 000
7	Купівля криптовалюти Біткоїн за електронні гроші	127	336	25 000

Джерело: сформовано автором на основі [13]

Криптовалюта також може бути предметом інвестицій, даючи змогу стати повноправним учасником біржі з допомогою електронного гаманця. Через відсутність емісійних центрів криптовалюти відсутні комісії за перекази між гаманцями, і кожен гаманець може розглядатися як окремий «банк». Ще одним аспектом бухгалтерського обліку є зафіксування власноруч згенерованої криптовалюти на рахунку 425 «Інший додатковий капітал».

Відповідно до американської податкової практики, Біткоїни та інші криптовалюти розглядаються як активи, тому на них застосовуються податкові принципи, властиві приватній власності. Криптовалюта не вважається валютою для визначення збитків чи прибутку відповідно до податкового законодавства. Платники податків зобов'язані включати справедливую ринкову вартість віртуальної валюти як об'єкт оподаткування лише у випадку її використання для оплати товарів або послуг.

Навіть більше, справедлива ринкова вартість криптовалюти визначається на момент її придбання в еквіваленті до долара США з подальшим можливим визначенням віртуального збитку чи прибутку, залежно від зміни її ціни. Згідно зі стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності США, стратегія оцінки криптовалюти повинна бути зазначена в обліковій політиці підприємства, і подальше оцінювання криптовалюти має відбуватися відповідно до обраного методу оцінки нематеріальних активів. Отже, важливим аспектом бухгалтерського обліку операцій з криптовалютою є відображення справедливої вартості цієї валюти на дату її отримання та вибуття.

Відповідно до законодавства України, а саме «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», активами визнаються ресурси, що перебувають під контролем підприємства та виникають в результаті минулих подій, передбачається, що їх використання призведе до економічних вигод у майбутньому [13]. Ми знаємо, що електронні гроші знаходяться на електронних носіях, як-от мікропроцесори смарт-карт, в пам'яті ЕОМ чи на жорсткому диску. Отже, вони перебувають під контролем підприємства внаслідок попередніх подій, як-от перерахування коштів у банк і отримання електронних грошей замість них. Ці електронні гроші є ресурсом, який може бути використаний для розрахунків з різними контрагентами. Це підтверджує, що для бухгалтерського обліку електронні гроші, а також криптовалюта, є активами.

Облік криптовалюти – це важлива сфера, що визначає, як електронні активи та транзакції у світі криптовалют фіксуються, відображаються та регулюються. Усе більша популярність цього нового класу активів викликала необхідність вдосконалення методів обліку, щоб забезпечити безпеку, прозорість та відповідність фінансовим стандартам.

1. Децентралізований характер криптовалюти. Однією з ключових особливостей криптовалюти є її децентралізований характер. Вона опирається на технологію блокчейн, яка дає змогу ведення реєстру транзакцій без посередництва центральної влади. Однак це також створює виклик для обліку, оскільки традиційні методи бухгалтерії можуть бути недостатньо ефективними для такого розподіленого підходу.

2. Необхідність прозорості та безпеки. Через розмаїття криптовалютних проєктів та ICO (Initial Coin Offerings) облік повинен гарантувати прозорість фінансових операцій. Врахування криптовалют у бухгалтерському обліку дає змогу забезпечити довіру від інвесторів та регуляторів.

3. Регулювання та офіційне визнання. Усе більша увага до криптовалюти викликає необхідність визначення юридичного статусу та регулювання цих активів. Офіційне визнання криптовалют на рівні національних та міжнародних регуляторів сприятиме впровадженню стандартів обліку та регулювання.

4. Технологічні виклики та інновації. Облік криптовалюти повинен враховувати інноваційні технології, як-от смарт-контракти та технічні аспекти блокчейн-технології. Забезпечення сумісності цих технологій зі стандартами бухгалтерського обліку допоможе врахувати їх роль у фінансовому середовищі.

5. Міжнародний аспект. Оскільки криптовалюти перетинають кордони, важливо розглянути аспекти міжнародного обліку та регулювання. Співпраця між країнами та міжнародними організаціями може сприяти створенню єдиної системи обліку криптовалют.

Отже, облік криптовалюти потребує глибокого розуміння не лише фінансових аспектів, але й технологічних, юридичних та міжнародних вимірів. Вироблення чітких та ефективних стандартів обліку стане важливим кроком для забезпечення сталого розвитку цієї нової фінансової екосистеми. Облік криптовалюти є актуальним питанням, яке потребує уважного розгляду. На нашу думку, важливо розвивати ефективні механізми регулювання, щоб уникнути фінансових ризиків та забезпечити стабільність ринку. Запровадження прозорих стандартів та обов'язкового обліку може виявитися ключовим елементом у вирішенні цих питань.

Однак важливо зберегти простір для інновацій та розвитку технологій у сфері криптовалют. Ретельне балансування між регулюванням і свободою дає змогу створити сприятливе середовище для росту та новаторських рішень. До того ж співпраця між різними країнами та міжнародними організаціями у розробці стандартів може допомогти виробити єдиний підхід до обліку криптовалюти, зменшуючи ризики для глобальної фінансової системи. Загалом вироблення збалансованого та гнучкого підходу до обліку криптовалюти визначить подальший розвиток цього ринку, забезпечуючи його стабільність та стійкість.

Висновки. Облік криптовалюти в сучасних умовах є складним та актуальним завданням для підприємств і фахівців з обліку та фінансів. Проведене дослідження вказує на те, що існують різні підходи до трактування обліково-економічної природи криптовалюти, що може породжувати непорозуміння та труднощі під час визначення її статусу. Важливим аспектом є розгляд інформаційного та нормативно-правового забезпечення фінансового обліку електронних грошей, зокрема криптовалют, в Україні.

Отже, облік криптовалюти вимагає ретельного аналізу та вивчення всіх аспектів, починаючи від її визначення як активу і закінчуючи питаннями фіскальної відповідальності та визначення справедливої ринкової вартості. Вирішення цих питань є важливим для забезпечення точності та достовірності фінансової звітності підприємства, а також відповідності вимогам податкового законодавства.

До того ж, враховуючи розвиток цифрових фінансових інструментів, важливо надавати уваги розробці комплексної обліково-інформаційної системи, спрямованої на оптимізацію функціонування криптовалюти в українському економічному просторі. Все це сприятиме підвищенню ефективності та прозорості управління фінансовими ресурсами, пов'язаними з криптовалютою, і відповідатиме вимогам сучасного бізнес-середовища.

Abstract. This article analyzes various approaches to determining the accounting and economic nature of cryptocurrency as a specific form of electronic money, examines the peculiarities of its functioning and accounting reflection in the Ukrainian context. Informational and regulatory support for financial accounting of electronic money, in particular cryptocurrencies, has been studied. By systematizing the published materials on the functioning of electronic money, key problems of a theoretical and practical nature that arise when accounting for transactions taking into account the presence and circulation of cryptocurrency have been identified. This study is important for the development of a comprehensive accounting and information system aimed at improving the functioning of cryptocurrency in Ukraine.

Keywords: monetary resources, electronic money, cryptocurrency, Bitcoin, financial accounting of electronic money.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В. Криптоактиви у системі бухгалтерського обліку та звітності. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 145–156. DOI: 10.32983/2222-0712-2019-2-145-156.
2. Колдовський А., Чернега К. Проблемні аспекти теоретичного осмислення криптовалюти, як явища сучасної інформаційної економіки. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/13905>
3. Назаренко О. В., Ликова В. В. Криптовалюта: інтерпретація, організаційні аспекти державного регулювання та облікового відображення. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 24. С. 25–30. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6942&i=3>
4. TradingView. Ринок криптовалют. URL: <https://www.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/prices-all>
5. ЗУ «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. №2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
6. Спільник І. В., Палюх М. С. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1–2. С. 83–96. URL: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01.083>
7. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
8. Вінокуров Я. С. У Раді зареєстрували законопроект, необхідний для легалізації криптовалют. *Українська правда (вебсайт)*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/8/706386/>
9. Голубничка Г. П., Мельник Т. Г. Financial Reporting and Source Documents of Ukrainian Enterprises when Applying the IFRS. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013. № 9(150). С. 29–34.
10. (8)Axon Partners, ForkLog Research. Правове регулювання кріптовалютного бізнесу. Звіт. URL: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-BitcoinBusinesses-Regulation.pdf>
11. Лист НБУ № 29-208/72889 08.12.2014 щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою / криптовалютою «Біткоїн» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>
12. Голубничка Г. П. Категорії «знання бізнесу» та «бізнес-модель» підприємства: зміст та практичне значення. *Научний взгляд в майбутнє: Вып. 4, т. 6. Економіка*. Одеса: Куприенко С. В., 2016. С. 78–82.
13. Стратегія Національного банку України «Cashless economy». URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/>

УДК 657:336.733/.734

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЛОМБАРДАХ

В. С. Вінідіктова

Анотація. У статті розглядаються специфічні аспекти фінансового обліку для управління ломбардами, які є важливими фінансовими інституціями. Основні методи та стандарти обліку, які застосовуються до діяльності ломбардів, – це оцінка в управлінні ризиками, визначення вартості заставних активів та ведення бухгалтерського обліку позиково-заставних операцій. Досліджується вплив змін у законодавстві та регулюванні на облік ломбардів, а також розглядаються сучасні тенденції у розвитку фінансового обліку в цьому секторі.

Ключові слова: ломбарди, фінансовий облік, оцінка ризиків, позиково-заставні операції, кредитні операції.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З одного боку, управління ломбардами вимагає вдосконалення систем обліку, щоб забезпечити точність та надійність фінансової інформації. З іншого боку, ця проблема виходить за межі бухгалтерського обліку, оскільки вона пов'язана з фінансовою стабільністю та економічним розвитком. Наукові дослідження в галузі обліку в ломбардах можуть сприяти розробці ефективних стратегій управління ризиками, а також вдосконаленню законодавства, що регулює їх діяльність. Такий підхід дає змогу забезпечити не лише фінансову стабільність ломбардів, але й сприяє розвитку фінансового ринку загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Значний внесок у розвиток теоретичного та практичного складників обліку ломбардів зробили О. О. Гончаренко, О. М. Шинкаренко [4], І. Л. Грибчук, Г. І. Ляхович [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішені аспекти обліку ломбардів, як-от прозорість документації, цифрові технології та адаптація стандартів бухгалтерського обліку, є важливими викликами. Вирішення цих питань вимагає подальших досліджень та розробки стратегій, спрямованих на покращення управління фінансовими ресурсами ломбардів, що може позитивно вплинути на їх функціональність і довіру громадськості.